
ПОЛІТОЛОГІЯ

Кривоглава М. З.

ЦЕНТРАЛЬНА АЗІЯ У СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: ГЕОПОЛІТИЧНЕ ТА ГЕОЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ

У статті проаналізовано геополітичне та гео економічне становище країн Центральної Азії у сучасній системі міжнародних відносин.

Ключові слова: Центральна Азія, міжнародні відносини, геополітика, економіка.

На початку ХХІ століття у міжнародних відносинах набуває особливого значення проблема міжцивілізаційних процесів у сучасному світі. Одним з актуальних наукових завдань політичної теорії є визначення ролі та впливу міжцивілізаційних процесів на сферу світової політики, оскільки у ході розвитку глобальної системи міжнародних відносин протягом останніх десятиліть чітко простежується вплив цивілізаційних факторів. Загострення глобальних проблем, серед яких однією з найбільш вагомих є планетарна криза енергетичних ресурсів, а також боротьба зі світовим тероризмом – це питання, безпосередньо пов'язані з долею центральноазійського регіону. Саме тому сьогодні та у середньостроковій перспективі особлива увага великих світових акторів прикута до Центральної Азії.

Проблеми міжцивілізаційних взаємодій в умовах глобалізації знайшли належне відображення у працях таких науковців, як А. Тойнбі, С. Хантінгтон, З. Бжезинський, І. Валлерстайн, Л. Гумільов, а також у розвідках дослідників регіону Центральної Азії, зокрема В. Бартольда, Ч. Валіханова, Б. Єрасова, Б. Піотровського, В. Массона, А. Малашенка, М. Бріл, М. Олкот, М. Есенова, а також у рацях вітчизняних авторів, таких як Ю. Павленко, Ю. Пахомов,

Б. Парахонський, Р. Джангужин, В. Гура, О. Гриневич, В. Коломоєць, О. Маначинський, І. Малярчук та інші.

Мета статті – проаналізувати становище Центральної Азії у системі міжнародних відносин.

П'ять країн Центральної Азії постали як незалежні держави із розпадом Радянського Союзу в 1991 р., а в наступні два десятиліття внаслідок зміщення центру ряду міжнародних процесів до Азії опинилися на перетині конкуруючих інтересів провідних світових держав, передусім Росії, Китаю та США. Казахстан, Киргизія, Таджикистан, Туркменія та Узбекистан разом займають величезну площу, що становить більше 4 млн. кв. км. (з них 2,7 млн. – Казахстан), але не мають виходу до океану. Крім того, перешкоди для міжнародної економічної та політичної активності країн регіону створюють й такі географічні особливості, як гористий ландшафт, важкопрохідні пустелі та напівпустелі, а також недостатня “відкритість” зовнішньому світу сусідніх із країнами регіону держав: Росії, Китаю, Афганістану, Ірану.

Більшість народів центральноазійських країн мають тюркське походження і є мусульманами-сунітами за віросповіданням: узбеки, казахи, киргизи, туркмени. Таджики також є сунітами, проте етнічно належать до іранської спільноти народів. Досить чисельною в країнах Центральної Азії є російська та українська діаспора, особливо в Казахстані, де росіяни та українці становлять 25,8 % населення, та Киргизстані – 13,5 % [1; 2]. За часів перебування центральноазійських країн у складі Російської Імперії та СРСР значного поширення в регіоні набуло християнство, перш за все завдяки добровільному та примусовому переселенню до Центральної Азії мільйонів росіян та українців. Станом на сьогодні у Казахстані 44% місцевого населення сповідують православ'я, 2 % з них – протестантизм, тоді як мусульман становлять 47 % населення [1]. Православ'я також сповідують 20% жителів Киргизстану, при цьому 75 % громадян – мусульмани [2]. У решті центральноазійських країн християни налічують близько 10 % населення.

Станом на середину 2012 р. населення всіх п'яти країн Центральної Азії в сукупності нараховувало трохи більше 64 млн. осіб, що суттєво менше, ніж у більшості сусідніх із регіоном держав: Китай – 1343,2 млн. [3], Пакистан – 190,3 млн. [4], Росія – 142,5 млн. [5], Туреччина – 79,8 млн. [6], Іран – 78,9 млн. [7]. Навіть Афганістан має більше жителів (30,4 млн.) [8], ніж найбільш населена країна Центральної Азії Узбекистан (28,4 млн.) [9]. Населення Казахстану

становить лише 17,5 млн. осіб [1], Таджикистану – 7,8 млн. [10], Киргизстану – 5,5 млн. [2], Туркменістану – 5 млн. [11].

Сукупний ВВП країн Центральної Азії також не надто значний за світовими мірками і в 2011 р. становив трохи більше 267 млрд. доларів. При цьому дві третини цієї суми – 183,2 млрд. доларів – належить Казахстанові, і лише ця країна регіону має порівняно високий показник ВВП на душу населення – 13 тис. доларів (за цим показником Казахстан перебуває на 95-му місці у світі) [1]. Решта країн регіону живуть значно бідніше: ВВП Узбекистану – 44,6 млрд. доларів, що становить 3,3 тис. доларів на душу населення (за останнім показником країна перебуває на 168-му місці у світі) [9]; ВВП Туркменістану – 27,6 млрд. доларів, що становить 7,8 тис. доларів на душу населення (за цим показником країна – на 128-му місці у світі) [11]; ВВП Таджикистану – 6,4 млрд. доларів, що становить 2,1 тис. доларів на душу населення (189-те місце у світі) [10]; ВВП Киргизстану – 5,8 млрд. доларів, що становить 2,4 тис. доларів на душу населення (183-тє місце у світі) [2].

Для порівняння: ВВП Китаю в тому ж 2011 р. становило 11,3 трлн. доларів (8,4 тис. доларів на душу населення) [3]; ВВП Росії – 2,4 трлн. доларів (16,7 тис. доларів на душу населення) [5]; ВВП Туреччини – 1,1 трлн. доларів (14,4 тис. доларів на душу населення) [6]; ВВП Ірану – 990,8 млрд. доларів (13,2 тис. доларів на душу населення) [7]; ВВП Пакистану – 206,9 млрд. доларів (2,8 тис. доларів на душу населення) [4]; ВВП зруйнованого війною Афганістану – 29,7 млрд. доларів (1 тис. доларів на душу населення) [8].

Територіально-адміністративний поділ як Російської імперії, так і Радянського Союзу не надто відповідав етнічним межам розселення народів Центральної Азії, а процеси русифікації (особливо через створення системи загальної освіти, до того фактично відсутньої в регіоні) і переселення в регіон мільйонів росіян, українців та інших немісцевих народів (кримських татар, німців, євреїв, греків, чеченців, інгушів, балкарців, карачаївців) створили в регіоні складну систему міжнаціональних та міжконфесійних відносин.

З іншого боку, за радянських часів у центральноазійських республіках було створено потужний адміністративно-бюрократичний апарат, значну частину кадрів якого становили представники місцевих народів, які мали повноваження в межах нового, чітко визначеного територіального поділу. Це значною мірою сприяло становленню національної ідентичності казахів, киргизів, таджиків, туркменів та узбеків.

Завдяки реформам радянської влади в центральноазійських республіках частково вдалося здолати спадок родово-племінного укладу, розпочати модернізацію економіки, запровадити раніше недосяжні для регіону стандарти освіти та охорони здоров'я. Радянська адміністрація не зруйнувала повністю традиційні структури релігійно-кланового управління, співпрацюючи з нею на місцях для ефективнішої організації місцевого населення. Стабільність та підвищення якості життя призвели у 1960-і рр. до “демографічного вибуху” в регіоні, адже при значному скороченні смертності зберігся традиційно високий рівень народжуваності.

Не маючи історичного досвіду незалежного існування центральноазійських країн у нинішньому вигляді, їх радянські номенклатурні еліти не належали до ініціаторів ліквідації СРСР. Характерно, що закон “Про державну незалежність Республіки Казахстан” Верховна Рада республіки затвердила лише 16 грудня 1991 р., тобто вже після Біловезьких угод, якими розпад Радянського Союзу був де-юре оформлений лідерами Росії, України та Білорусі.

Відсутність прагнення владних еліт центральноазійських республік до незалежності у 1991 р. є зрозумілою, якщо врахувати обсяги дотацій, які вони отримували із загальносоюзного бюджету: в 1988 р. ці республіки отримали з бюджету дотацій на 16,8 млрд. доларів, при цьому Таджикистан, Туркменістан та Узбекистан взагалі нічого не перераховували до всесоюзного бюджету, внесок Киргизстану був мінімальним, а Казахстану – на рівні середнього у Союзі [12, 21].

Оскільки на момент розпаду СРСР процес модернізації економік середньоазійських держав був ще далеким від завершення, кількість безробітних зростала, а дотації із загальносоюзного бюджету припинилися, керівництво нових незалежних держав постало перед необхідністю пошуку зовнішніх фінансових впливів для розвитку економіки.

Слід також враховувати той факт, що на момент розпаду СРСР більшість їх транспортних шляхів замикалися на Росії, що суттєво ускладнювало налагодження зовнішньої торгівлі. Казахстану довелося добудувати залізницю, яка з'єднала його із Китаєм, а Туркменістан проклавав залізничну гілку до Ірану.

Уряди середньоазійських держав взяли курс на максимальне використання сировинного потенціалу регіону шляхом залучення західних інвестицій, для цього іноземному капіталу були надані великі пільги. Володіючи значними покладами нафти та газу, Казахстан та Туркменістан змогли залучити великі іноземні інвестиції та отримати

від них суттєву економічну віддачу. Узбекистан також багатий на запаси природного газу, проте він децю відстав від своїх сусідів щодо залучення інвестицій для його видобутку та експорту.

Станом на 2011 р. експорт Казахстану становив 88,5 млрд. доларів, з яких 59 % припадало на нафту, 19% – на феросплави, 5% – на продукцію хімічної промисловості. Казахстан експортує понад 1 млн. барелів нафти на день і є 14-им за значенням експортером нафти у світі. Також країна продає більше 8 млрд. кубометрів газу на рік (26-те місце у світі). Казахстан володіє дванадцятими за обсягом розвіданими запасами нафти у світі (30 мільярдів барелів) та 2,4 трлн. кубометрів газу (15 місце у світі) [1].

Основними статтями експорту Туркменістану є газ (25 млрд. кубометрів на рік, 13-те місце серед світових експортерів газу), нафта (40 тис. барелів на день, 47-ме місце у світі), нафтопродукти, текстиль та бавовна. Туркменістан володіє значними розвіданими запасами природного газу – 7,5 трлн. кубометрів (7-ме місце у світі) та суттєвими покладами нафти – 600 млн. барелів (46-те місце у світі) [11].

Узбекистан експортує природний газ (14,4 мільярди кубометрів газу на рік, 19 місце у світі), бавовну, золото, мінерали, феросплави, текстиль та автомобілі. Узбекистан володіє значними розвіданими запасами газу (1,8 трлн. кубометрів, 20-те місце у світі) та нафти (594 млрд. барелів, 48 місце у світі) [9]. При цьому 90 % обсягів поставок узбецького газу йде в Росію, решта – переважно до Китаю. Наприкінці 2011 р. “Узтрансгаз” та “PetroChina International Company Limited” підписали контракт про постачання до Китаю 2-4 млрд. кубометрів газу в 2012 р. З часом обсяги поставок планується збільшити до 10 млрд. кубометрів на рік [13]. Крім того, Узбекистан посідає п’яте місце у світі за розвіданими запасами золота та сьоме місце у світі за розвіданими запасами урану [14, 134].

На відміну від інших країн регіону Киргизстан та Таджикистан не можуть розраховувати на прибутки від експорту нафти та газу, натомість вони мають значний потенціал водних енергоресурсів. Зокрема, потенційний обсяг гідроенергоресурсів Киргизстану в басейні річки Нарин оцінюється в 56,9 млрд. кВт. годин, ще за часів СРСР тут було зведено п’ять гідроелектростанцій. Крім того, Киргизстан має значні поклади вугілля (1,3 млрд. тон), найбільші на пострадянському просторі запаси ртуті та сурми, чималі запаси золота та інших кольорових металів [14, 132-133]. Основними статтями експорту Киргизстану є такі: золото, бавовна, продукти харчування,

ртуть, уран, електроенергія. Киргизстан щороку імпортує близько 0,5 млрд. кубометрів газу та близько 1 млн. барелів нафти [2].

Таджикистан забезпечує себе власною нафтою та частково власним газом, щороку імпортуючи близько 0,2 млрд. кубометрів газу. Таджикистан також має чималі поклади вугілля, нафти, газу, урану, залізних руд, граніту, мармуру, ртуті, коштовного і напівкоштовного каміння. Основними товарами таджицького експорту є алюміній, електроенергія, бавовна, текстиль, фрукти [10].

Маючи значний гідроенергетичний потенціал, Таджикистан не використовує його через недостатню кількість ГЕС, через що в осінньо-зимовий період країна відчуває дефіцит близько 3 млрд. кВт годин. Намагаючись вирішити цю проблему, влада Таджикистану проводить роботи із зведення Рогунської ГЕС, будівництво якої було запланованої ще в 1970-ті роки і яка має стати найбільшою гідроелектростанцією в Центральній Азії. Проти будівництва цієї ГЕС активно виступає Узбекистан, який висловлює побоювання, що зведення Рогунської греблі може негативно вплинути на забезпечення водою країн, що розташовані нижче за течією річки Амудар'я [15].

Економіки Таджикистану та Киргизстану критично залежать від грошових переказів їх трудових мігрантів у Росії. За даними Всесвітнього банку, оприлюдненими в листопаді 2012 р., 47 % ВВП Таджикистану забезпечується за рахунок переказів його громадян, які тимчасово працюють у Росії, що є найвищим показником у світі. У 2011 р. трудові мігранти переказали на батьківщину більше 3 млрд. дол., причому з 2008 р. обсяг грошових переказів з Росії до Таджикистану складав на 0,5 млрд. дол. менше, а його питома вага у ВВП країни становила 45 %. Питома вага переказів трудових мігрантів у ВВП Киргизстану також надзвичайно висока – 29 %. Менш критичною є залежність від переказів трудових мігрантів економіки Узбекистану. Хоча його трудові мігранти за кількістю посідають у Росії перше місце серед мігрантів центральноазійських країн, питома вага їх переказів у ВВП Узбекистану становить близько 20 % [16].

Хоча постачання нафти й газу та іншої природної сировини наразі становить основні джерела експортних надходжень для центральноазійських держав, місцеві уряди вживають заходів із метою диверсифікації економіки. Наприклад, уряд Узбекистану ще в середині 1990-х років залучив корейського автовиробника “Daewoo” до будівництва в місті Асака заводу із виробництва седанів та мінівенів [17]. У 1996 р. завод “Uz-Daewoo” розпочав серійне виробництво широко відомих на українському та російському ринках автомобілів “Nexia”, “Tico”, “Damas”. У 2001 р. підприємство випустило свій 250-

тисячний автомобіль, а вже у 2005 р. – 500-тисячний. Нині “Uz-Daewoo” виробляє популярні моделі автомобілів “Matiz”, “Lacetti”, “Nexia-2”, “Damas-2” і стабільно входить до десятки найбільш популярних автомобільних брендів Росії [18].

Казахстан, який активно здійснює модернізацію своєї залізничної мережі та локомотивів, разом із французькою компанією “Alstom” та російським “Трансмашхолдингом” збудував у Астані завод із виробництва електровозів, який було відкрито в 2012 р. Випущені заводом електровози розроблені відповідно до складних експлуатаційних умов степів Казахстану [19].

У 2000-х роках зростання ВВП Казахстану становило у середньому 7 %, зменшилось із початком економічної кризи до 3 % в 2008 р. і до 1 % в 2009 р., проте починаючи із 2010 р. знову стабільно демонструє зростання на рівні 7,5 % щороку [1]. Слід відзначити, що й інші центральноазійські країни останніми роками демонструють високі темпи зростання ВВП, не особливо постраждавши від світової економічної кризи, адже країни регіону (окрім Казахстану) недостатньо сильно інтегровані до світової економіки. Туркменістан у 2011 р. взагалі зайняв 2-ге місце у світі за темпами зростання ВВП, які становили в цій країні 14,7 %. При цьому в 2010 р. ВВП країни зріс на 9,2 % [11]. Економіка Узбекистану, починаючи із 2009 р., демонструє стабільне зростання на рівні 8,1-8,5 % [9]. ВВП Таджикистану у 2011 р. зріс на 7,4 % [10], а ВВП Киргизстану – на 5,7 % [2]. Водночас економічне зростання Киргизстану в 2010 р. показало від’ємний результат у 0,5 % значною мірою через політичну нестабільність у країні.

На відміну від Балтійських країн, Росії та України, в центральноазійських республіках місцева компартійна верхівка на час розпаду СРСР не мала сильних суперників і фактично успадкувала всю повноту влади, закріпивши її на практично безальтернативних виборах та шляхом зміни законодавства. Так, наприклад, у 1993-1998 роках у Республіці Казахстан тричі ухвалювали нові редакції Конституції, кожного разу істотно розширюючи повноваження президента та гарантуючи йому практично пожиттєве продовження термінів повноважень. Наприклад, на дострокових президентських виборах у Казахстані 3 квітня 2011 р. Н. Назарбаєв переміг із результатом 96,15 % голосів при явці виборців у 89,98 % [20].

Аналогічні за своєю логікою конституційні поправки мали місце і в інших державах Центральної Азії, завдяки чому нинішні президенти Казахстану, Таджикистану й Узбекистану правлять беззмінно вже понад 20 років, у Туркменістані зміна влади відбулася лише після

смерті Туркменбаші, а в Киргизії внаслідок “тюльпанової революції”. У всіх країнах Центральної Азії, за виключенням Киргизії, де-факто встановлена однопартійна система, за якої правляча партія повністю контролює всі гілки влади.

Авторитарні тенденції у країнах регіону посилилися після “тюльпанової революції” в Киргизстані в лютому-березні 2005 р. та після подій “арабської весни” на Півночі Африки та на Близькому Сході у 2010-2011 рр. Занепокоєні можливістю втрати влади внаслідок акцій масових протесту, уряди центральноазійських країн посилили контроль за суспільством та засобами масової інформації.

Вагомою причиною для стурбованості влади Узбекистану стали масові заворушення в Андижані, які відбулися 12-13 травня 2005 р., тобто невдовзі після “тюльпанової революції” у Киргизстані. В Андижані озброєні повстанці захопили будівлю тюрми, одночасно розпочалися масові мітинги. Влада Узбекистану дала можливість озброєним бунтівникам виїхати до Киргизстану, натомість беззбройні демонстрації були розігнані із застосуванням вогнепальної зброї. За офіційними даними, було вбито 180 осіб, хоча правозахисна організація “Human Rights Watch” стверджує, що загиблих було близько 800 [21].

США та ЄС закликали владу Узбекистану провести незалежне розслідування подій в Андижані та звинуватили в нерозбірливому застосуванні сили. Відповіддю Узбекистану стали: зовнішньополітична орієнтація на Росію та Китай; припинення надання силам НАТО можливості використання військової бази на своїй території та повітряного простору країни для підтримки операцій в Афганістані; припинення діяльності в країні представництв західних громадських організацій; позбавлення акредитації багатьох західних журналістів.

Ще одним прикладом жорсткого ставлення влади центральноазійських республік до опозиційних виступів та акцій протесту стали трагічні події в казахському місті Жанаозене 16 грудня 2011 р., коли поліція відкрила вогонь по протестувальниках, внаслідок чого, за даними поліції, було вбито 10 осіб, а за заявами самих протестуючих – 70 [22].

Однією із головних причин, якою влада центральноазійських республік виправдовує свій авторитаризм, є загроза поширення в регіоні релігійного екстремізму. У Таджикистані та Узбекистані ісламісти справді становлять значну небезпеку для стабільності. Однак деякі російські та американські дослідники виключають широке використання владою центральноазійських держав загрози

релігійного екстремізму як приводу для боротьби з політичною опозицією, у зв'язку з чим можна припустити, що реальна загроза тероризму в країнах Центральної Азії часто надто перебільшується, щоб виправдати спроби обмеження громадянських прав і свобод, а також отримання додаткових коштів від західних держав-донорів [23, 11].

Слід відзначити, що зі зростанням важливості для НАТО більш-менш успішного завершення військової операції в Афганістані США та Німеччина стали менше акцентувати увагу на авторитаризмі та порушеннях прав людини в Узбекистані. Ще у 2009 р. ЄС скасував санкції проти Узбекистану, запроваджені після кровавого придушення Андижанського повстання, а в 2011 р. представники Німеччини та США провели зустріч із президентом І. Каримовим, на якій йшлося про можливість використання військових баз на узбецькій території для транзиту військ НАТО, що особливо важливо напередодні їх виведення із Афганістану. Також США із 2012 р. поновили військову допомогу Узбекистану, яку припинили після Андижанських подій.

Підсумовуючи вищевикладене, приходимо до наступних висновків:

1. Значний за територією і багатий на сировинні ресурси, проте порівняно малозаселений та економічно слабко розвинений регіон природно викликає до себе інтерес світової спільноти, насамперед як постачальник природних ресурсів. Окрім значних запасів нафти та газу всі центральноазіатські країни, за винятком Туркменістану, володіють також покладами уранової сировини і технологіями з її отримання. Також у регіоні розвідані великі поклади кольорових металів, зокрема золота, ртуті, сурми, а також інших цінних природних копалин.

2. Перед країнами Центральної Азії постає цілий ряд загроз та проблем: складна соціально-економічна ситуація в більшості країн регіону; невирішені територіально-прикордонні проблеми, успадковані від Радянського Союзу; наявність міжетнічних, міжконфесійних та пов'язаних з ними культурно-цивілізаційних проблем; небезпека релігійного екстремізму та діяльності транскордонних терористичних угруповань; транснаціональна організована злочинність і міжнародний наркотрафік; збройні конфлікти у сусідніх державах; проблеми із розподілом водних ресурсів, загроза екологічних та технологічних катастроф.

3. З усіх країн регіону лише багатий на енергоносії Казахстан має більший від середньосвітового показник ВВП на душу населення – 13 тис. доларів. Приблизно такий же, як український, показник ВВП на душу населення має й інших важливий експортер енергоносіїв

Туркменістан – 7,8 тис. доларів. Три інші держави регіону за показником ВВП на душу населення перебувають у кінці світового списку. Половина ВВП Таджикистану і Киргизстану та третина ВВП Узбекистану формується за рахунок грошових переказів трудових мігрантів у Росії, що робить ці країни залежними від стосунків із Москвою та економічної ситуації в Росії.

4. Незважаючи на ряд проблем, останніми роками всі країни Центральної Азії регіону демонструють високі темпи зростання ВВП на рівні від 6 % до 15 %. Хоча експорт природної сировини наразі й становить основні джерела експортних надходжень для центральноазійських держав, місцеві уряди вживають заходів із метою диверсифікації економіки, Узбекистан, зокрема, успішно налагодив масове виробництво легкових автомобілів “Daewoo”, десятки спільних із західними інвесторами промислових підприємств нині будуються в Казахстані.

ЛІТЕРАТУРА

1. Kazakhstan. The World Factbook. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html>.
2. Kyrgyzstan. The World Factbook. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kg.html>.
3. China. The World Factbook. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>.
4. Pakistan. The World Factbook. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pk.html>.
5. Russia. The World Factbook. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>.
6. Turkey. The World Factbook. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>.
7. Iran. The World Factbook. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>.
8. Afghanistan. The World Factbook. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html>.
9. Uzbekistan. The World Factbook. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uz.html>.

10. Tajikistan. The World Factbook. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tj.html>.
11. Turkmenistan. The World Factbook. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tx.html>.
12. Народное хозяйство СССР в 1990 г. Статистический справочник. С. 643; Южный фланг СНГ. Центральная Азия-Каспий-Кавказ: возможности и вызовы для России: Монография / Наринский М.М., Мальгин А.В. (отв. редакторы). – Москва: МГИМО, 2003. – 370 с.
13. Узбекистан планирует увеличить экспорт газа в 2012 г. на 25% – до 15 млрд куб. м // Нефть и Капитал – 2012. – 17 мая [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.oilcapital.ru/export/158672.html>.
14. *Дорошко М.С.* Геополітичне середовище та геополітична орієнтація країн СНД. Навч. посіб. / М.С. Дорошко, Н.В. Шпакова. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 204 с.
15. Мирсаидов Х. Узбекистан и Таджикистан нашли новую площадку для ведения спора о Рогуне // Deutsche Welle. – 15.04.2011. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.dw.de/узбекистан-и-таджикистан-нашли-новую-площадку-для-ведения-спора-о-рогуне/a-14991607>.
16. Киргизия просит у России оружие // ИноСМИ.ru – 03/12/2012. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.inosmi.ru/overview/20121203/202928540.html>.
17. Spechler Dina Rome, Spechler Martin C. The foreign policy of Uzbekistan: sources, objectives and outcomes: 1991-2009 // Central Asian Survey. – Vol. 29. – № 2. – 2010. – June. – P. 159-170.
18. О компании. Официальный сайт «Uz-Daewoo». [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.uzdaewoo.ru/about>.
19. Кенель Б. Французский гигант и его российский партнер открывают в Казахстане новый завод // ИноСМИ.ru – 05/12/2012. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.inosmi.ru/russia/20121205/202975295.html#ixzz2E7y1a42P>.
20. Выборы Президента Республики Казахстан // Центральная избирательная комиссия Республики Казахстан. Официальный сайт. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://election.kz/portal/page?_pageid=73,1584918&_dad=portal&_schema=PORTAL.
21. *Эрика М.* Андизан шесть лет спустя // Голос Америки. – 13.05.2011. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.voanews.com/russian/news/central-asia/andizhan-witnesses-2011-05-13-121810999.html>.

22. Ковальчук И. В Казахстане митинг нефтяников перерос в расстрел и погромы // Сегодня.ua. – 2011. – 17 Декабря [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.segodnya.ua/world/v-kazakhctane-mitinh-neftjanikov-pereroc-v-racctrel-i-pohromy.html>.
23. Мальшиева Д.Б. Центральноазиатский узел мировой политики. – М. : ИМЭМО РАН, 2010. – 100 с.

Кривоглава М. З. Центральная Азия в современной системе международных отношений: геополитическое и геоэкономическое положение.

В статье проанализировано геополитическое и геоэкономическое положение стран Центральной Азии в современной системе международных отношений.

Ключевые слова: Центральная Азия, международные отношения, геополитика, экономика.

Kryvohlava M. Z. Central Asia in the contemporary system of international relations: geopolitical and geo-economic position.

Geopolitical and geo-economic situation in Central Asia in modern international relations is analyzed.

Keywords: Central Asia, international relations, geopolitics, economics.

Замкова Н. Л.

МОВА ТА ВЛАДА (ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В ІМПЕРСЬКИХ ДЕРЖАВНИХ УТВОРЕННЯХ)

У статті проаналізовано аспекти мовної політики в імперських державах, розглянуто концепт ідеальної мови та “епістему XVI століття”, запропоновану М. Фуко, представлено сценарії мовної експансії.

Ключові слова: мова, влада, епістема, стиль мислення, маргіналізація мови, мовна експансія, одномовність.

Актуальність “мовної проблематики” для України, яку ми можемо спостерігати протягом всього періоду її незалежності та яка загострилася після прийняття Закону про мови, викликає інтерес до більш загальної філософської проблеми взаємозв’язку мови та влади. А той очевидний факт, що “мовна проблематика” є штучною, великим чином інспірується саме владою, лише підкреслює “владну основу” мовних практик. Зв’язок мови та влади є предметом багатьох